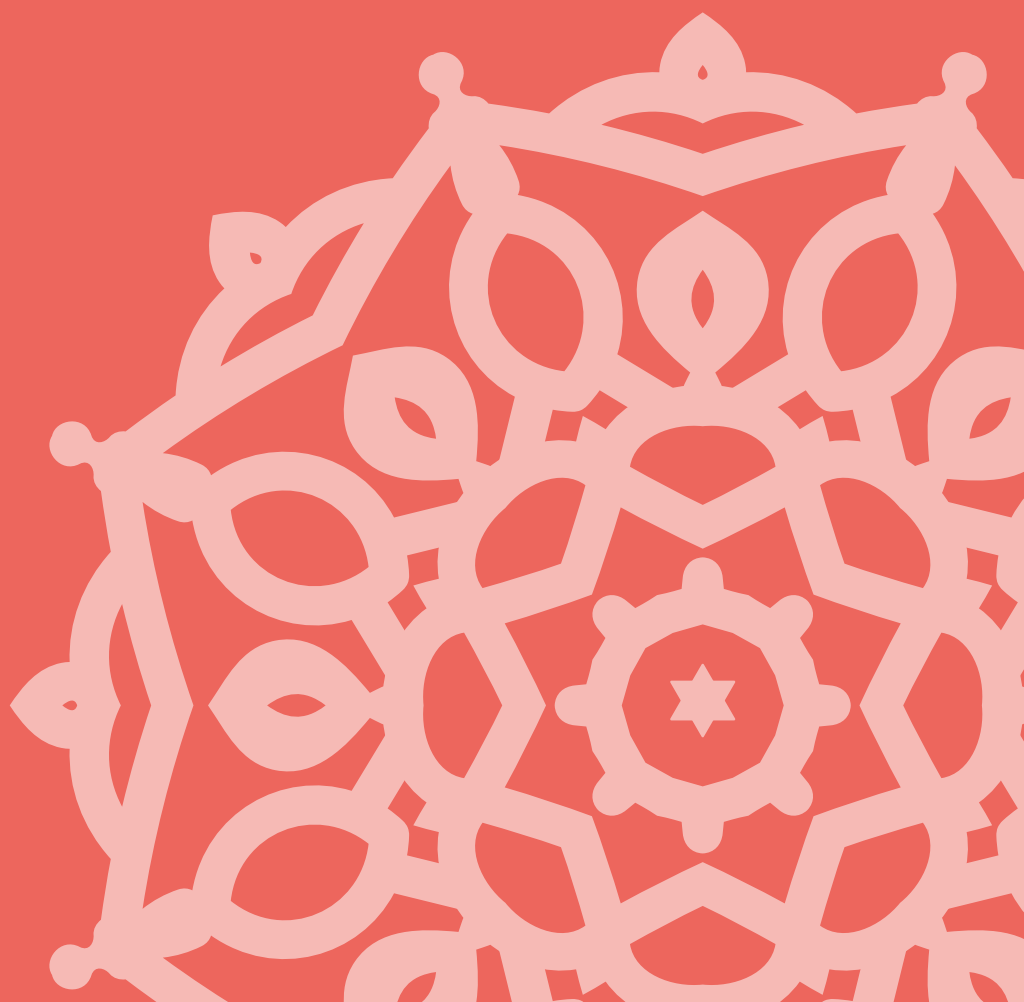

קבוצת מזרחיים - מסורתיים

א. תפיסת הקבוצה את עצמה והשינוי שחל בה

הקבוצה המזרחית-מסורתית מגדירה עצמה כקבוצה של בני המקום, בעלי קשר הדוק למרחב המזרחי תיכוני. הקבוצה רואה חשיבות בהדגשת הקשר הזה ותפקיד בהבאתו אל הדיון הציבורי – להתנתק מתפיסת "הווילה בג'ונגל" לטובת השתלבות במרחב. הקבוצה מייחסת חשיבות לשימור מסורת יהודית שנמסרה לה מדורות קודמים, תוך התאמתה לשיקולי הזמן, המקום, והמקרים הספציפיים עמם יש להתמודד. שאלה מרכזית איתה מתמודדת קבוצת המנהיגות היא לגבי המידה שבה היא מייצגת את קבוצת הזהות הרחבה יותר. בעוד שקבוצת המנהיגות מזהה את עצמה כחלק מהקבוצה המזרחית-מסורתית, המביעה את תפיסת העולם המזרחית-מסורתית, יש דגש על כך שאינה מתיימרת לייצג את הקבוצה החברתית בישראל מכיוון שלא מכילה את כל המגוון שקיים בה.

חברי הקבוצה רואים עצמם כשייכים למרחב באופן מהותי, אך חיבור זה רלוונטי לכלל העם היהודי. השורשים הללו במזרח לא מנוגדים מבחינתם לתפיסות המערביות שגם מהוות חלק מרכזי בהשקפת עולמם, ולכן הקבוצה אוחזת בשתי נקודות המבט. עמדה זו מחזקת את יכולות הקבוצה להעמיק ביחסים עם קבוצות יהודיות אחרות – חילונים, דתיים לאומיים וחרדים – שמייצגות באופן בולט יותר עולמות רעיוניים מערביים. הקבוצה תופסת את עצמה בגאווה כקבוצה בלתי-בדלנית, המכילה קולות מגוונים ובעלת יכולת לנהל שיח משותף בשפות שונות עם קבוצות אחרות בחברה.

המפגשים ההטרונגיים העצימו את הבנת הקבוצה שעליה לבסס את המושג "בני המקום" לא רק כחוויה רגשית, אלא כעמדה הנשמכת על ידע היסטורי, תיאולוגי ותרבותי מוצק. חברי הקבוצה חשים כי השקפתם המשלבת לאומיות יהודית אורגנית וטבעית אינה מובנת דיה לקבוצות אחרות (כגון האליטה החילונית או הציונות הדתית), וכי לעיתים קרובות מנכסים אותם פוליטית או מוחקים את זהותם הייחודית. למרות זאת, גוברת בהם הדרישה לתפוס מקום של הובלה בשולחן קבלת ההחלטות, מתוך הכרה כי נוכחותם הכרחית ליצירת הסכמות רחבות ואותנטיות בחברה הישראלית.

ב. נכונות לעסוק בנושא ותפקידנו בהנעת שינוי

חלק מחברי הקבוצה ביטאו ספקות לגבי מסוגלותה הפוליטית של הקבוצה להוציא אל הפועל את הפוטנציאל שהיא מזהה בעצמה. הקבוצה מתמודדת עם תחושה שתפיסת העולם המזרחית-מסורתית אינה מקבלת מקום שווה בתהליך קבלת ההחלטות, תחושה שהובילה בתחילת הדרך לספק בנוגע לתכלית הניסיונות לגבש רעיונות אם אין הכרה מלאה ו"מקום ליד השולחן", אך באופן גובר מובילה לדרישה שתפיסה זו צריכה לקבל הכרה ומקום.

במהלך התהליך הקבוצתי חברי הקבוצה השמיעו באופן הולך וגובר ביטחון לדבר על פוליטיקה ולהשליך מכך על מדיניות, לרבות לגבי הסכסוך, מבעד להשקפת עולם מסורתית. בתוך כך מתבהרת הטענה כי למסורתיות המזרחית יש ערכים מוגנים. גם המשתתפים הספקניים החלו לזהות דפוסי התנהלות מסורתיים ביחס לסכסוך, ובפרט את מרכזיות המשפחה כמושג מארגן, כבוד כערך מעצב והנאמנות למסירה הבין דורית תוך התאמה מתמדת לרוח הזמן.

הקבוצה רואה עצמה כבעלת פוטנציאל ייחודי להוות גשר בין קבוצות יהודיות אחרות לבין הערבים, מתוקף הקרבה התרבותית והחוויה ההיסטורית של חיים כקהילה ייחודית בתוך התרבות הערבית. היא מציעה תרבות פוליטית שונה – פחות אידיאולוגית ויותר גמישה ומכילה, עם פוטנציאל לגישור פנים-ישראלי וגם בין יהודים לערבים. בין השאר, עקב הצלחת הקבוצה בהצגת חשיבות החשיבה המזרחית-מסורתית בסוגיות הקשורות בסכסוך לשאר הקבוצות במיזם, קבוצת המנהיגות רואה לעצמה תפקיד להנגיש ולהנכיח מקורות סמכות מסורתיים-מזרחיים ואת האופן שבו אלו מעצבים חשיבה על הסכסוך, הן עבור קבוצת הזהות עצמה, הן כלפי כלל החברה הישראלית.

כיום, הקבוצה מראה נכונות רבה לעבור מעמדה תיאורטית ליוזמה פעילה בניסיון לקדם שיח מדיני שונה. עלו הצעות קונקרטיות לארח מפגשים לא פורמליים בסלון הבית עם דמויות מפתח מתוך החברה והפוליטיקה הערבית והאסלאמית, מתוך אמונה שדווקא המפגש האישי והבלתי-אמצעי יכול לפרוץ דרך במקומות שהפוליטיקה המערבית נכשלה. במקביל, הובע רצון לאגד כוחות עם ארגונים נוספים הפועלים בשדה המזרחי-מסורתי כדי לייצר אימפקט רחב ומוחשי יותר.

2. מגוון תפיסות ועמדות ביחס לסכסוך

א. ערכים מרכזיים

התפיסות והערכים המרכזיים העולים מהדיונים כוללים: **שייכות למרחב המזרח תיכוני** וחשיבות של הכרה בשייכות זו; **מסורתיים וכבוד למסירה הבין דורית**; **כבוד במובניו השונים** – אך בעיקר כמימד מהותי במערכות יחסים עם האחר; **לאומיות** כערך מרכזי; **והחזקת סתירות** ללא צורך להכריע ביניהן, ובפרט תפיסת הקו שבין הלאומי-יהודי לליברלי-דמוקרטי כרצף הרמוני ולא כקונפליקט. הקבוצה מדגישה את חשיבות **המשפחה** כמקור סמכות ומסגרת לחשיבה על החיים הפוליטיים, וכן את **המסורת** כעוגן לעם היהודי. ריבונות יהודית, קשר מתמשך לארץ ישראל, ירושלים כבירה, והגנה על שלמות עם ישראל נתפסים כערכים מרכזיים, אך נראה שיש תמימות דעים על כך ששליטה בכל הארץ או בכל ירושלים אינם ערכים מוגנים, ובאופן כללי חשיבות נמוכה יותר לשאלות הקשורות בגבולות. ניכרת נטייה להימנע מהתמודדות עם הסכסוך רק כאוסף של סוגיות מופשטות של צדק לטובת התמודדות המעניקה משקל גם, ולעיתים בעיקר, להסדרה של יחסים בין-אישיים בתוך הקשר מסוים, בעיקר מתוך המטרה לשמור על אחדות העם תוך הכלת השונות בו.

גישת ה"גם וגם" המסורתית התחדדה במפגשים כיסוד ערכי המאפשר גמישות. מרבית חברי הקבוצה הדגישו שוב ושוב כי בניגוד לתפיסות השמאל, אין להם אשמה אל מול הפלסטינים, וכי הציונות שלהם היא טבעית ואינה דורשת התנצלות. במקביל, בניגוד לציונות הדתית המונעת מחזון גאולי, הלאומיות המסורתית משתלבת עם ערכים קהילתיים ומשפחתיים שאינם דורשים הכרעה דיכוטומית טוטאלית או שימורו של סכסוך אלים לטובתה.

ב. איך מבינים את הסכסוך החיצוני

הקבוצה רואה בסכסוך חלק ממערכת יחסים יהודית-ערבית רחבה יותר, שהיא מערכת יחסים בין-תרבותית או בין-דתית המתנהלת על ציר זמן ארוך ועל פני האזור כולו. ציר זמן זה – שהינו יהודי דתי, היסטורי וגאוגרפי – מהווה את ההצדקה של מדינת ישראל כביתו של העם היהודי. לא מדובר בסכסוך בין מקומיים לבין זרים, אלא בין חלקים אורגניים של המרחב. הסכסוך נתפס גם כסכסוך בין ציוויליזציות, בין מזרח למערב, כאשר היהודים הישראלים הם חלק אורגני גם מהמזרח וגם מהמערב. הסיבה העיקרית למצב הרע הנוכחי של מערכת היחסים היא חוסר ההכרה הערבי בלגיטימיות של ריבונות יהודית בארץ ישראל. הקבוצה מדגישה את השפעתם של שחקנים אזוריים על הסכסוך (כדוגמת הסכמי אברהם) ורואה בקשרים אלו פוטנציאל גם לקידום פתרון עתידי.

בעקבות ארועי שבעה באוקטובר חלה ירידה דרמטית באמון בצד השני ובאפשרות לפתרון מדיני. עבור חלק, המאורעות איששו עמדות בין-דוריות שנבנו מתוך חוויות טראומטיות קודמות כמו הפרהוד. האירועים נתפסים כפגיעה במשפחה הגרעינית, מה שגורם להתכנסות פנימה ולצמצום היכולת לראות את האחר, גם אם הוא נתפס כחלק ממשפחה מורחבת יותר.

דרך המפגשים, התבססה התובנה כי הסכסוך לא יוכל להיפתר בכלים מנותקים ממסורת ומאמונה. חברי הקבוצה טוענים ששימוש בטרמינולוגיה ליברלית-פרוגרסיבית של זכויות אדם הוא מתכון בטוח לכישלון במזרח התיכון, ויש צורך דחוף לאמץ מעטפת מושגית תרבותית-דתית ("הסיפור האברהמי") המסוגלת לרתום גם את הציבורים השמרניים, הימניים והדתיים למציאת הסדרים.

ג. איך מבינים את האחר

הערבים מזוהים כ"בני דודים", כלומר משפחה רחוקה. קיים דמיון תרבותי מובהק: לא רק בשפה ובמנהגים, אלא גם בערכים מכוננים כמו היחס לדת וללאום, לכבוד ולמשפחה. הקרבה הזו, כמו גם מערכת היחסים ההיסטורית, מאפשרות הן פיתוח קשרים והן זיהוי מהיר של הפרת אמון. הייתה מחלוקת בקבוצה סביב הרעיון לראות בערבים החיים תחת ריבונות מדינת ישראל "גרים תושבים", גישה שמאפשרת קיום מחויבות כלפיהם כפרטים מבלי להשוות את מעמדם באופן מוחלט, ובפרט לא במישור הקולקטיבי. לצד זה, נשמעה בקבוצה גם עמדה שלא מסכימה עם גישה שכזו, ומביעה רעיונות מנוגדים.

המפגש עם האחר הערבי-פלסטיני והמוסלמי חשף אצל הקבוצה את פערי הידע שיש לציבור הישראלי לגבי הזרמים באסלאם (כגון חוסר ההבנה של ההבדלים בין הפלג הצפוני לדרומי של התנועה האסלאמית) והצורך הקריטי ללמוד שפה זו כדי לנהל דיאלוג כן. הקבוצה מאמינה שכאשר פוגשים את האחר דרך קודים של כבוד מסורתי וללא פטרונות מערבית, נוצר פוטנציאל לחיבור אמיתי, כל עוד האחר מכיר עמוקות בשייכותם ההיסטורית של היהודים למרחב.

ד. איפה הסכסוך פוגש אותנו

ברמה האישית והקבוצתית: הסכסוך נחווה כ"סכסוך בתוך המשפחה המורחבת", כאשר המשפחה המצומצמת היא העם היהודי על כל חלקיו, והמסגרת הרחבה יותר כוללת גם את הערבים כבני דודים. ישנה תחושת פגיעה ב"משפחה" הקרובה במהלך ולאחר שבעה באוקטובר, וקושי לכן לראות בתושבי עזה חלק מהמשפחה הרחבה.

הסכסוך פוגש את חברי הקבוצה בתחושת תסכול על כך שעל אף שהם חלק מהרוב המוחלט הנושא בנטל המדינה, תפיסת השלום והביטחון המזרחית-מסורתית שלהם נעדרה לחלוטין מהדיון הציבורי שנוהל עד כה על ידי אליטות אחרות. הם חשים חובה לתבוע את מקומם כדי למנוע את המשך ההתנהלות המדינית הקיימת.

בין הסכסוך החיצוני לפנימי: היכולת להכיל את כלל היהודים מכווניה את רצון הקבוצה לשמור על אחדות העם תוך התמודדות עם הסכסוך החיצוני. עם זאת, ישנה תחושה שהעמדה המסורתית אינה מעצבת מספיק את סדר היום הציבורי. העדר הנגישות לידע על חכמי המזרח ומסורותיהם, כמו גם היעדר השפה האחידה, מונעת פעולה משותפת והשפעה על החברה. בנוסף, ישנה נטייה לפרגמטיות ופשרנות שגורמת לקבוצה לסגת אפילו מקווים אדומים. כמו שהוזכר לעיל, הקבוצה תופסת את עצמה כבעלת יכולת להביא בשורה למערכות היחסים בין קבוצות בתוך ישראל. הגמישות, הכנסת האורחים, היכולת לשאת הפכים, והשפות השונות שבה מדברת תוך חשיבות מתן כבוד לאחר – מאפשרים לה לשאת השקפות עולם שונות לגבי הסכסוך. וכך גם היחס כלפיה – לקבוצות אחרות יש יכולת להקשיב ולהתחבר לתפיסותיה משום שהעמדה המסורתית מתייחסת ונבנית אל מול המציאות ומערכות היחסים שלמולה, בניגוד לעמדות מבוססות אידאולוגיה שמפרשות את המציאות לאור רעיונות ואמיתות מוחלטות.

הקבוצה חווה את הסכסוך החיצוני כגורם מאיץ של השסע הפנימי, אך מזהה במסורתיות כוח מרפא שמרכז ומנטרל את האלימות והקיטוב בשיח. הם מרגישים שביכולתם לשמש כגשר אותנטי בין חרדים, דתיים-לאומיים וחילונים, בזכות יכולתם להכיל מתחים מבלי לדרוש יישור קו טוטאלי.

ה. היכולת לשאת השקפות עולם אחרות

במהלך המפגשים ההטרוגניים, בלטה קבוצת המזרחים-מסורתיים ביכולתה לייצר "מרחב ביניים" בטוח שבו ניתן להכיל מורכבות ללא צורך בהכרעות דיכוטומיות. הגישה המסורתית מאפשרת להם להקשיב בסבלנות לתפיסות קצה מנוגדות – מהחזון הטריטוריאלי-דתי של הציונות הדתית ועד לגישות ליברליות של השמאל החילוני – ולזהות אי-הסכמות מבלי לחוש מאוימים. שפת ה"גם וגם" סייעה להם למצוא צמתים של שיתוף פעולה פרקטי עם קבוצות שונות בתכלית, מתוך הבנה שאפשר לשתף פעולה למען המדינה מבלי להסכים על אידאולוגיה דתית או מדינית.

הגישה המרכזית להתמודדות בונה עם הסכסוך מציגה מצד אחד חיבור חזק מאד לערכים ומצד שני גמישות מאד גדולה. מבחינת הקבוצה כל תהליך ששואף לקדם תמונות עתיד אחרות צריך להתחיל בבני אדם, בעמים עצמם. קשר אנושי וערכי – המתבסס על הכרה בשייכותנו למקום, כבוד הדדי, הכרות תרבותית ושותפות קונקרטית – קודם לכל חשיבה על הסדרים כאלה ואחרים. הקבוצה לא מציגה אידיאולוגיה חד משמעית בדיוק בגלל שראשית נדרשת ההגנה על הערכים אל מול האחר, בניית אמון ומערכות היחסים המבוססות עליהם, ורק אז יצירה של הבנה משותפת כיצד נמשיך מכאן. כלומר, הקבוצה מבליטה גישה מאד שונה מתפיסה מערבית שהובילה לעיצוב תמונות עתיד עד היום, השמה הסדרים והסכמים תחילה.

הקבוצה אוזנת בשתי הקצוות של חיבור שכזה. מחד, יש היסטוריה ותרבות עשירה של חיים משותפים כחלק מהמרחב הזה, מאידך ההיסטוריה כוללת גם רדיפה של העם היהודי ומטען רב שנשאר מימי הפרהוד. כך שהקבוצה מחזיקה בידיעה שאפשר לייצר שכנות טובה, ואף מעבר לכך, ומביעה ערגה לימים אלו, אך יודעת גם שצריך להזהר בדרך לשם. מבחינתם, פתרון אידיאלי כולל השתלבות ישראלית במרחב, לא התבדלות. עקרונית, ייתכן שלשם כך יש צורך בהפרדה טריטוריאלית שתגביר את הסיכוי ליחסי שכנות טובים. עם זאת, מאז שבעה באוקטובר התחזק החשש שחתימה למודל כזה תסכן את הבטחון וכן חוסר האמון בצד השני גדל – מה שמרחיק פתרונות הדורשים הסכמים.

כך או כך, הדרך להשתלבות במרחב ולשכנות טובה מבוססת הן על הכרה של האומה הערבית (כולל מדינות מוסלמיות וערביות כאחד) במקומנו כאן כאומה עצמאית חופשית וריבונית, הן על האפשרות שלנו כאומה לראות את עצמנו חלק אינטגרלי מהמרחב התרבותי והזהותי ולהחזיק בתחושת שייכות ואחריות כלפי מרחב זה.

ישנם קולות בקבוצה החשים שיתכן שלשם יחסי שכנות טובים יש צורך בהפרדה טריטוריאלית שתגביר את הסיכוי ליחסי שכנות כפי שהם מדמיינים. עם זאת, מאז שבעה באוקטובר התחזק החשש למול אפשרות זו. עתיד רצוי בעיני הקבוצה כולל מהלך אזורי ורחב של בריתות (בדומה לרוח הסכמי אברהם) המכיל בתוכו גם את הסיפור הפלסטיני כחלק אורגני, ולא כגורם שיש להתעלם ממנו. הם מאמינים שכל הסדר עתידי יהיה חייב לכלול את מרכיבי הזהות המסורתיים, תוך שליטה וזכות וטו ישראלית על סוגיות של ביטחון והגירה, ושמעטפת מושגית כזו היא הדרך היחידה שתרתום את חלקי הימין והציבור השמרני לתמיכה בפתרון אזורי.

תקוות
מעשים
השבעה

תנ"ך

שמים את הסכסוך על השולחן

